

Sunuş

MEHMET Ö. ALKAN

Her kitabın bir hikâyesi var. Bu kitabın hikâyesi de 2017 yılında başladı. Uzun bir aradan sonra Ankara'ya gittiğimde Özden Hanım'ı aramış, ziyaret etmek istediğimi söylemişim. Her zamanki misafirperverliğiyle beni kızları Gülsün Bilgehan ve Nurperi Özlen ile birlikte Pembe Köşk'te ağırladı. Sohbetle söz döndü dolaştı Özden Hanım'ın hatıralarına geldi. Bilenler anımsar, Özden Hanım ilerlemiş yaşına rağmen, ev sahibesi olarak, bir müze olan Pembe Köşk'ü ziyarete gelen okul öğrencilerini ve grupları bizzat karşılar ve sabah-tan akşama kadar gezdirir. Bu bitmeyen hayat dolu enerjisiyle Pembe Köşk'te yaşananları, Atatürk'ün geliş gidişlerini, yemekleri, yemekte Atatürk'ün söylediklerini ayrıntısıyla anlatır hem de sorulan sorulara cevap verir. Anlattıkları duyduğu veya tanık olduğu önemli olaylardır. Bu nedenle kendisine bir an önce hatıralarını yazmasını veya nehir söyleşi şeklinde yapmasını önerdim. Kendisi de bunu istediğini ifade etti. Gülsün Hanım da yüreklendirdi. Özden Hanım da Gülsün Hanım da bunun benimle yapılabileceğini ifade etti. Gerçekten yoğun işlerim nedeniyle bunun zor olduğunu, ancak sözlü tarih konusunda yetkin iki arkadaşımın bulunduğunu belirterek önce kabul etmedim. Her iki arkadaşımın da ismini ve iletişim numaralarını verdim. Ancak bir dahaki ziyaretimde verdiğim isimleri aramadığımı belirterek, bu süreci birlikte yürütmemizi rica edince ben de hiç uzatmadan memnuniyetle kabul ettim.

Özden Hanım'a yaptığım Ekim ayındaki bu nezaket ziyaretlerinden sonra, kendisiyle söyleşi amaçlı olarak ilk kez 7 Aralık 2018 tarihinde buluştuk ve genel bir sohbet yaptık. Söyleşilerin nasıl ilerlemesi gerektiğine dair bir çerçeve çizdik. Ben bir sonraki buluşmada hangi dönem ve hangi konularda konuşabileceğimize dair kendisine başlıklar verdim. Buluşmalarımıza adeta ders çalışır gibi bir ön hazırlık yaparak, İnönü Vakfı Arşivi'nden belgeler getirerek büyük bir sorumlulukla geldi. Bütün görüşmelerimiz baş başa yaptığımız uzun ve derin yolculuklar şeklinde oldu. Kendisi de birçok konu üzerine düşünmekten, hatırlamaktan ve konuşmaktan çok memnundu. Hafızasının dehlizlerinde çok keyifli keşifler yaptık. Duyduğu ve hatırladığı her şeyi büyük bir samimiyetle anlattı.

Daha ilk buluşmamızdan itibaren hem sesli hem de ayrıca görsel olarak sohbetlerimizi amatörce kayda aldım. Bu amaçla son buluşmamız 19 Nisan 2019 tarihinde oldu. Toplam 20 görüşme gerçekleştirdik ki 16 görüşmede tamamen söyleşi üzerine yoğunlaştık. Geri kalanlar fotoğrafların seçilmesi, köşkte yaptığımız geziler ve genel sohbetler şeklindeydi. Beş aya yayılan sohbetlerimiz bir iki istisna dışında hep cuma günleri öğlen 13.00'te başlayıp akşam vaktine kadar ortalama altışar saat sürdü.

Söyleşinin havasına girmek için, benim ricamla, en baştan itibaren bütün buluşmalarımızın Pembe Köşk'te olmasına karar vermiştik. Görüşmeler için İstanbul'dan Ankara'ya gittim. Pembe Köşk 1924'ten itibaren yaşanan ve yaşatılan ve İsmet Paşa ve Mevhibe Hanım ile, kısaca İnönü ailesi ile özdeşleşmiş bir mekân. Türkiye siyasi hayatı açısından da çok önemli işlevler görmüş bir konut. Bunları kitapta okumak mümkün olacak. Buluşmalarımızda Özden Hanım her seferinde gayet şık ve zarif giyimiyle beni karşıladı ve sevdiğimi tespit ettiği kurabiye ve çöreklerle ağırladı.

Söyleşilerimiz tam bir özgürlük ve rahatlık içinde geçti. Özden Hanım benim merak ettiğim, Atatürk ve Milli Şef İsmet İnönü'ye dair konuları, sorularımı ve eleştirilerimi büyük bir olgunlukla karşıladı ve dinledi. Bildiklerini yanıtladı. Ama takdir edilir ki İsmet İnönü'ye dair eleştirilerin muhatabı Özden Toker değildir. Ne tek-parti dönemiyle ne Milli Şef dönemiyle ne de sonrasında ilgili İsmet İnönü'ye sorulması gereken soruları Özden Hanım'a sormadım. Zira bu soruların muhatabı kendisi olamazdı. Mümkün olduğunca kendisinin hafızasındaki olayları ve tanıklıkları kayda geçirmeye çalışan sorular sordum. Ayrıca İnönü ailesine dair kamuoyunda merak edilen soruları da sordum. Kendisi, dönemin tanığıdır ve bu tanıklığını da mümkün olan açıklığı ile anlattı. Döneme ve konulara hâkim okuyucular için burada anlatılanların bir kısmı tanıdık gelebilir. Zira bir noktadan itibaren yaşanan tanıklık ile sonradan anlatılanlar birbirine karışıyor. Özden Hanım'ın bu kitapta yer alan, bir kısmı duydukları ve dinlediklerinden bir kısmı da yaşadıklarından oluşan hatıraları bazı bakımlardan ilk kez okunacak bazı bakımlardan da bilinenleri hatırlatacak. Örneğin benim birkaç kez, İsmet İnönü'ye dair, en uzun süre etkili olmuş, kendi açısından "Birinci Adam" olmuş bir siyasi lider olduğu için, kendisine "İkinci Adam" denmesine itirazımı her seferinde Atatürk'ün büyüklüğünü vurgulayarak kabul etmemiştir.

Söyleşileri bitirdikten sonra deşifreler üzerine çalıştık. Araya giren pandemi ve kimi kişisel parantezler ve Türkiye'nin özel gündemleri nedeniyle 3 yıl süren bir bekleyişin ardından nihayet tamamladık. Bilenlere hatırlatma, bilmeyenlere ve özellikle genç kuşaklara ikram niyetine bir söyleşi çıktı ortaya. Özellikle 1950-1960 arasındaki dönemde ana muhalefet partisi lideri

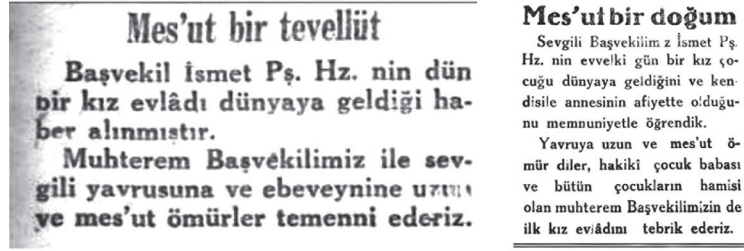
İsmet Paşa'nın kızı ve Metin Toker gibi muhalif bir gazetecinin eşi olarak yaşadıkları ve günümüzde yaşananlarla benzerlikleri şaşırtıcıdır.

Kendisinin de bu kitapta anlattığı gibi, Özden ismi, Gazi Paşa ile İsmet Paşa'nın birlikte koydukları Türkiye'deki ilk Özden ismidir. Eskiler "ismi ile müsemma" derler. Bizim bu kitaptaki söyleşilerimiz de Özden Hanım'ın ismiyle müsemma, özünden gelen ve bütün içtenliği ile anlattıklarından oluşuyor. Benim gibi Türkiye siyasal hayatı üzerine çalışan biri için uzun ve paha biçilmez bir yolculuk oldu.

Bu söyleşinin kitap haline gelmesindeki katkılarından dolayı Gülsün Bilgehan, Nurperi Özlen, Zeynep Bilgehan, Aysel Acar ve Gönül Balcı'ya teşekkür ederim.

Özden Hanım 7 Şubat 1930 doğumlu. İsmet Paşa'ya haber gidiyor. Büyük müjdeyi veriyorlar, kız çocuğunuz oldu diye... İsmet Paşa meşhur günlüklerine şu notu düşüyor: "Özden doğdu. Sabah saat 08.30."

Doğum sırasıyla 9 Şubat 1930 tarihli *Cumhuriyet* gazetesine ve 10 Şubat 1930 tarihli *Akşam* gazetesine şöyle yansıyor:

Bu kitabın Özden Toker'e 93. doğum günü armağanı olması dileğiyle...
Özden Hanım'ın ömrüne bereket!

Beyazıt, 9 Aralık 2022

Özden Toker Pembe Köşk'te (Kasım 2022).
[Fotoğraf: Rıza Özel]

Anılarıma Önsöz

ÖZDEN TOKER

İnönü Vakfı'nı kuralı 40 sene oldu... Ondan evvelki hayatımı, 50 senenin hikâyesini doğduğum, büyüdüğüm evin, Pembe Köşk'ün içinde, onlarca, binlerce defa anlattım durdum.

Hikâyem uzun... Cumhuriyet'le yaşıt... Hep tekrarladığım gibi Cumhuriyet'in ilk on yılında doğan bir çocuğun serüveni...

Atatürk ile anılarım...

Çocukluğumda, Atatürk ile beraberliğim, aynı sofrada oturmuş olmam, yakın çevremde benim için bir farklılık yaratmıştı. Merak edenler “Nasıldı? Ne yaptı? Ne söyledi?” diye benden öğrenmek isterlerdi.

Atatürk'ü kaybettikten sonra, “onu canlı görmüş olmam” itibarımı bütünü artırdı.

Ben de soranlara Atatürk'le ilgili gördüklerimi, ondan duyduklarımı dikkatle tekrarlıyordum.

Anlattıklarım, hafızamda, aklımda kalan resimler, olaylar...

Ne yazık ki o günlerde cep telefonları yoktu. Fotoğraf çekmek bir merasime tabi idi. Sadece benim söylediklerime inanmaları gerekiyordu.

1938-1950 yılları arası...

İkinci Cumhurbaşkanı'nın kızıyım. İkinci Dünya Savaşı. Çok partili döneme geçiş...

1950 ve sonrası...

Seçimler, ilk demokrasi imtihanı. Babam muhalefet lideri. Bir yandan o, bir yandan ben, hayatımızın en büyük sınavını veriyoruz.

1961 sonrası son başbakanlığı, tabii senatörlüğü... Sade vatandaş olarak hayata veda edişi...

Benim marifetim bütün bu sıraladıklarımın hem içinde hem de dışında olarak tanıklık etmiş olmam.

1983'ün devamı...

İnönü Vakfı'nın kuruluşu. Üstlendiğim İnönü Vakfı başkanlığı.

Zamanla İnönü Vakfı'nda ve dışında benim anlattıklarımı özel hayatımın hikâyesi değil, yakın tarihimizin aynası olarak görmeye başlayanlar oldu.

Babamın yakın arkadaşlarından biri, Kemal Demir aile dostumuzdu. Bir gün baş başa kaldığımız bir anda bana:

“Sizin, hiç özel hayatınız olmadı mı?” diye soruverdi.

Bir an durakladım. “Sizin anladığınız manada olmadı. Mecburiyetten mi dersiniz değil. Bu benim tercihim, hayatım. Hiç pişman olmadım” dediğimi hatırlıyorum.

Zaten İnönü Vakfı'nı, benim, bizim, İnönü ailesinin anılarını vatandaşlarımızla paylaşmak için kurmamış mıydık? Evet. Senelerdir ben bunu yapıyordum.

Bana en çok dokunan, günümüzde, yakın tarihimizle ilgili, Cumhuriyet'in kuruluşunda ismi geçenler hakkında çocuklara verilen yanlış bilgiler oluyordu.

40 senedir devam eden vakıf çalışmalarım da her yaştaki gençlerle, çocuklarla yaptığım temaslarda onların “doğruları, gerçekleri” öğrenmeye ne kadar hevesli, meraklı olduklarını gördüm. Bu, bana bu işe devam etme gücünü verdi.

Seneler ilerledikçe benim çocuksu anılarım “Geçmiş zaman olur ki hayali cihan değer” misali daha çok ilgi çekmeye başladı. Sonuçta “Bunları yazsana” diyenler gün geçtikçe arttı.

Bir gün kendimi Pembe Köşk'te Tarih Vakfı Başkanı Prof. Dr. Sayın Mehmet Ö. Alkan'la karşı karşıya oturur buldum. Hatıralarımı yazmamı önerenlerden biriydi. Ben de kendisinden bana yardımcı olmasını rica ettim. Birbirimizi pek tanımiyorduk. O öğrenmek istiyordu. Ben de meraklı bir dinleyici bulmaktan memnundum. Sorularına cevap vermeye, anlatmaya başladım.

İlk günlerin heyecanı içinde sohbetlerimiz saat 13.00'te başlayıp 19.00'a kadar sürüyordu.

Mehmet Bey İstanbul'dan Ankara'ya gelme zahmetine giriyor, ben de vakit ayırma özeni gösteriyordum.

Hikâye uzun, olaylar çok ve birbirine girmiş durumdaydı.

Ne yazık ki sonraları her ikimizin arzusuna, gayretine rağmen kopmalar oldu. Üstelik pandemi de ilave edildi.

Ben boş durmadım. Tek başıma devam ederek eksikleri tamamlamaya çalıştım.

Şimdi onun sabır ve anlayışı ve benim yaşım ve dayanıklılığım sayesinde tekrar buluştuk.

Kitabımız size emanet.

Ankara, 6 Nisan 2022

Başlarken...

PEMBE KÖŞK'ÜN HİKÂYESİ – ATATÜRK'ÜN PEMBE KÖŞK'TE İSTEDİĞİ DEĞİŞİKLİKLER VE HEDİYE ETTİĞİ İLK EŞYALAR – CUMHURİYET'İN İLK BALOSU

Özden Toker...

O, bir Cumhuriyet çocuğu.

Aynı zamanda Cumhuriyet'in tanığı.

Cumhuriyet'in başından günümüze tanıklık etmiş;

Cumhuriyet'in ilan edildiği yerde, başkent Ankara'nın göbeğinde Başbakanlık, Cumhurbaşkanlığı gibi Türkiye'nin en önemli siyasal kurumlarında bulunmuş.

Bu söyleşide Özden Toker ile hem özel hayatından hem de dışı dönük kamusal, resmi hayatından söz edeceğiz.

Toker 7 Şubat 1930 tarihinde İsmet ve Mevhibe İnönü çiftinin kızı olarak Pembe Köşk'te dünyaya geliyor...

Biz de bu söyleşileri Ankara'da doğup büyüdüğü Pembe Köşk'te yapıyoruz. Okurlarımızın kendilerini bizleymiş gibi hissedebilmeleri için sohbetimize Pembe Köşk'ün hikâyesiyle başlıyoruz...

MEHMET Ö. ALKAN